

СЛОВ'ЯНСЬКІ БОГИ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Проаналізовано фразеологічні одиниці, співвідносні з назвами слов'янських богів та міфологічними уявленнями про них. Описано етнокультурні елементи міфологічного світогляду слов'ян, заковдані у фразеологічних одиницях. Зроблено спробу визначити генезу досліджуваних фразеологічних одиниць, мотивованих міфологічним кодом культури.

Ключові слова: фразеологія, міфологічний код культури, фразеологічна одиниця (ФО), компонент, генеза.

Одним з актуальних напрямків лінгвістичних досліджень і надалі залишається вивчення фразеологічних одиниць (ФО) у зв'язку з духовною культурою (етнолінгвістичний і лінгвокультурологічний аспекти). Міфологія як складник духовної культури народу експліцитно або імпліцитно заковдана у фразеології. Деякі аспекти міфологічного кодування ФО висвітлено в наукових розвідках П. Гриценка, В. Жайворонка, Н. Хобзей, М. Жуйкової, Л. Савченко, В. Мокієнка, І. Кузнецової, А. Аксамітова, В. Ковалю, А. Тирпи, Р. Джвігол та ін. Частково репрезентацію уявлень про слов'янських богів в українській фразеології описано у працях Г. Козловської, О. Майбороди, Т. Лебедєвої, Л. Савченко та ін., однак фразеологічні одиниці, співвідносні з назвами богів та уявленнями про них слов'ян-язичників, і досі не були предметом окремого дослідження.

Мета розвідки – етнолінгвістичний аналіз ФО, мотивованих слов'янськими міфологічними уявленнями про богів. Запропонований аналіз дасть змогу виявити та описати етнокультурні елементи міфологічного світогляду, заковдані у ФО, описати генезу досліджуваних одиниць.

Слов'янська міфологія, що її вчені трактують як “сукупність міфологічних уявлень давніх слов'ян (праслов'ян) за часів їх єдності (до кін. 1-го тис. н. е.)” [1, с. 450], повстала як наслідок персоніфікації явищ природи і віри в духів, що населяють усе навколо (природу, суспільно-побутове життя людини). Найвищий рівень релігійно-міфологічної системи епохи язичництва займають боги – міфологічні істоти, що протиставляються демонам, представникам так званої “нижчої” міфології – демонології [2, с. 204]. За К. Мошинським, “божество чи бог позначає кожну істоту, якщо вона оточена релігійним поклонінням, культом” [3, с. 705]. Найчастіше на чолі пантеонів опинялися небесні тіла (сонце, місяць), атмосферні явища (вітер, грім), стихії (земля, вогонь). Саме тому культ природи вважають основою первісного релігійного світогляду.

Прабогом усіх богів, володарем Всесвіту слов'яни вважали **Сварога** [4, с. 50; 5, с. 10; 6, с. 457; 7, с. 523]. Спираючись на давні історичні джерела, вчені трактують Сварога як бога неба [див. 4, с. 50; 7, с. 523], небесного вогню [8, с. 155; 5, с. 11], неба і вогню [9, с. 58; 6, с. 457], законів і часу [10, V с. 186]. Через характерний зв'язок із вогнем в уявленнях слов'ян Сварог виступає покровителем ковальства [5, с. 11; 10, V с. 186; 7, с. 523]. Етимологію назви *Сварог* найчастіше пов'язують із праслов'янським *svara – ‘свара, незгода, війна’ [10, V с. 186; 11, с. 527], а також з давньоіндійським *svargah* – ‘небо’ [10, V с. 186; 5, с. 10].

Українська фразеологія не зберегла одиниць з компонентом *Сварог*, проте в лексикографічних джерелах ХХ ст. зафіксовані ФО, у яких транслятором уявлень про Сварога виступає компонент *прабог*, напр.: *прабогъ бы тя взявъ!* [12, с. 325], *прабогъ го знає, где пошовъ* [12, с. 325], *иди до сто прабоговъ!* [12, с. 272]. У структурі зазначених ФО компонент *прабог* мотивований міфологічними переконаннями слов'ян про родинні зв'язки Сварога з іншими богами, а саме – про їхнє народження від Сварога [див. 4, с. 50; 5, с. 10; 6, с. 457; 7, с. 523].

Трактування Сварога як початкового бога, від якого походять інші боги, мотивувало появу ФО за *старого бога* з семантикою ‘дуже давно’ [13, с. 28], що функціонує в лемківських говірках. Із міфологічною постаттю “великого старого бога” [14, с. 458] Сварога пов'язуємо зафіксоване Б. Грінченком стійке словосполучення *старий бог*, подане тільки з поясненням до контексту, “Вона іде, іде, – мов *старий бог* (підкреслення наше. – Прим. авт.) з двору сходить... вже до воріт, за двір...”, – так говорять про важливість відходу особи, що йде [15, I с. 60]. На міфологічне підґрунтя вказує і сформульоване Б. Грінченком пояснення, яке містить сему ‘важливість’, метафорично співвідносну з вагомим значенням для слов'ян самого божества – володаря Всесвіту, основи всього.

У слов'янській міфології **Перун** – “бог неба”, “блискавки і грому” [8, с. 85; 5, с. 14], “бог бурі та громів” [16, с. 347; 17, с. 23; 18, с. 4; 19, с. 100; 20, с. 305; 6, с. 363; 21, с. 222], а також дощу [10, VI с. 357; 7, с. 444]. На думку багатьох учених, Перун – один із найвищих богів язичницького пантеону [2, с. 207; 19, с. 100; 16, с. 347], головний бог у слов'янській міфології [8, с. 85], щодо інших версій: виступає локальною назвою одного з атрибутів Сва-

рога [17, с. 25]; відходить на другий план у слов'янському пантеоні, де в правничій і магичній функції заступає його Стрибог [22, с. 14–32].

Міфологічним значенням наділена етимологія теоніма Перун, що виводиться від праслов'янського дієслова *ръгати, *рего – ‘бити, ударяти, разити’ як первісна назва виконавця дії [23, с. 436] і позначає того, хто вдаряє, б'є, дослівно пере (дуже сильно б'є) [24, с. 412; 21, с. 222], отже, *Перун* – це персоніфікована причина удару [17, с. 25; 8, с. 86]. Проте існує припущення, що ім'я бога утворилося від загальної праслов'янської назви грому *perunъ [10, IV с. 357; 21, с. 222]. З огляду на характерну для світогляду слов'ян персоніфікацію сил природи, припускаємо, що первісно лексема *perunъ мала значення ‘той, хто ударяє’. Згодом внаслідок семантичного перенесення та десакралізації лексеми, уживано її зі значенням ‘щось, що вдаряє’, тобто ‘грим’.

Фразеологія української мови, здебільшого діалектна, налічує низку ФО з компонентом *Перун* (*перун, пером, перум*), у яких простежуємо характерну для міфологічних уявлень антропоморфізацію атмосферного явища, порівн.: *хай тебе Перун трісне!* [25, с. 330], *перун би ти тріснув!* [25, с. 330], *а перун би ти ясний тріс (тріснув)!* [26 II, с. 513], *перун би тя розтраскав!* [26 II, с. 513; 12, с. 319], *най в тебе перун стріліт!* [26 II, с. 513], *перун би ти забив!* [26 III, с. 506], *бодай тя пером забив!* [25, с. 330], *бодай тя ясний перум стрілив!* [25, с. 330]; лемк. *щобви тебе перун забію!* [26 II, с. 513], *бодай тя перун стрілиу!* [26 II, с. 513], *би тя перун спалил (втял, стрилил)* [13, с. 172]. Найявність компонента *перун* у ФО української мови (у південно-західних говірках) можна пояснити польсько-українськими міжмовними контактами (порівн. пол. *niech to piorun trzaśnie*). Дієслівні компоненти у структурі цих ФО називають дії, які, за переконаннями давніх слов'ян, виконувала вища сила (антропоморфізоване природне явище, божество). Варіанти ФО *перун би ти забив з ясного сонця!* [26 II, с. 513], у яких компонент *перун* замінюється синонімічною лексемою *грим* або *Господь Бог*, порівн.: *грим вдарив би на тебе з ясного сонця!* [25, с. 330] і *аби на тебе Господь Бог ударив з ясного сонця!* [26, III с. 235], додатково вказують на міфологічну інтерпретацію атмосферного явища як вияву вищої, надприродної сили з пізнішими нашаруваннями християнських уявлень.

Реконструюваний на основі індоєвропейської і балтійської традиції, а також відомостей слов'янського фольклору, міф про Перуна стосується його переможної битви з Велесом (Волосом) [20, с. 305; 2, с. 208]. Перемога Перуна над Велесом закінчується дощем, який, за віруваннями, приносить землі плодючість [див. 20, с. 305]. У слов'янських етнографічних джерелах знаходимо уламки цього міфу з дещо пізнішими змінами: противником Перуна замість Велеса виступає нечиста сила [17, с. 5; 16, с. 347], порівн. ФО *дідько грому боїт сі*, подану з етнографічною довідкою: “народне вірування про те, що кожен грим вбиває одного злого Духа” [26, III с. 428]. Під час боротьби нечиста сила постійно ховається від Перуна (у дереві, камені, воді, тварині, людині тощо). Цей факт лежить в основі народного вірування-застереження, записаного І. Франком – *не скидай капелюха як гримит, бо ти їтько влізе під него і тви грим забий* [26, III с. 454].

Відомо, що під час боротьби Перун використовував камінь, матеріальний вияв грому [16, с. 347]. На позначення зброї божества в українській мові функціонують стійкі словосполучення: *громава стрілка* [15, I с. 330], *стріла огняна у значенні ‘блискавка’* [15, IV с. 216], *стріла божа* [3, с. 487; 7, с. 272; 8, с. 102], які співвідносяться з міфологічним кодом культури.

За віруваннями слов'ян, четвер – день тижня, присвячений Перуну [18, с. 25; 2, с. 208]. Зв'язок між Перуном і четвертим днем тижня підтверджують мовні факти, наприклад, “полабське *Peräunedēn* – ‘четвер’ (калька з німецького *Donnerstag*)” [10, IV с. 357; див. 8, с. 90], що дослівно означає ‘день Перуна’, а в українській мові на позначення цього дня використовується стійке словосполучення *Перунів день* [6, с. 363]. Згідно з давніми уявленнями, щочетверга слов'яни очікували плодотворного дощу, що символізував перемогу Перуна над Велесом. У цей день здійснювали ритуальні дії та виголошували молитви, які мали певним чином вплинути на погодні умови. Однак доволі часто здійснювані дії не сприяли досягненню мети, що відобразилося у ФО *після дощика в четвер* зі значенням ‘ніколи’ [27, с. 61; 28, с. 183; 29, с. 107; 30, с. 267] (порівн. рос. *после дождика в четверг*), яка функціонує в українській діалектній фразеології і в ширшому жартівливому варіанті *після дощика в четвер на сухую н'ятницю* [28, с. 183; 28, с. 107]. Семантика ФО зумовлена суперечностями язичництва і християнства. Якщо для слов'ян-язичників Перун був всемогутнім богом, який посилав дощ у свій день – четвер, то слов'яни-християни трактували такі очікування скептично, переконуючись у безрезультатності молитов до Перуна [31, с. 76]. Згодом відбувся процес десемантизації ФО. У зв'язку з тенденцією до економії значення ФО зосередилося в одному з компонентів: “смісловий фокус” зосередився на компоненті *в четвер*, що й сприяло перерозкладу всього компонентного складу фразеологізму” [32] і появи ФО: *ні тепер ні в четвер* – [33, II с. 88; 30, с. 262; 27, с. 189; 34, с. 708] та діал. *після четверга в н'ятницю* [29, с. 107] з такою ж семантикою. Функціонування ФО [як (коли, хоть)] *не тепер, то (так, а) в четвер* [35, с. 234; 36, с. 189; 37, с. 239; 26, III 204; 38, с. 89; 30, с. 259; 39, с. 195; 34, с. 708] та її варіантів: *згодуюсь я тобі як не тепер, то в четвер* [38, с. 89] *як ся не зробить тепер, то хіба в четвер* [26, III с. 26]; *хто вмр тепер, не умре в четвер* [26, III с. 239]; *як мені тепер, так мені в четвер* [37, с. 89] з узагальненим значенням

‘неодмінно (про те, що обов’язково відбудеться, здійсниться)’, на нашу думку, підтверджує факт, що слов’яни-язичники вірили у силу ритуальної молитви до Перуна і ця віра була достатньо міцною.

Із календарними обрядами українців пов’язане стійке словосполучення *Перунів тиждень*, що позначає відтинок часу, коли вшановували Перуна 20, 22 і 27 липня [8, с. 366], іншими словами *громові свята (празники)* [15, I с. 130] – присвячені громові, одному з атрибутів Перуна. У християнській традиції Перуна у функції власника громів замінив святий Ілля [9, 65], на що вказують записані І. Франком стійкі словосполучення *Ілі громове свято* з етнографічним коментарем – “вірять, що святий Ілля громами завідує і що його празник головна пора громів” [26, с. 221], *громове свійице* – “так називають гуцули празник св. Іллі” [26, III с. 81], а також зафіксоване М. Номисом пояснення щодо причини появи таких атмосферних явищ, як грім і блискавка: *Святий Ілля на огненній колесниці їде* [37, с. 696]. Крім того, відоме в українській мові стійке словосполучення *Перунова п’ятниця* позначає п’ятницю перед днем святого Іллі. Згідно з віруваннями, належало святкувати *Перунову п’ятницю*, щоб узабезпечити себе від грому і блискавки [6, с. 366].

Із віруванням про пожежу, яку спричинює удар грому – результат вибуху гніву бога-Перуна, пов’язана генеза ФО *півень прилетів* – ‘пожежа’ [28, с. 385], *пускати / пустити червоного півня* – ‘підпалювати що-небудь, викликати пожежу з метою розплати, помсти’ [33, II с. 175; 39, с. 133; 34, с. 587; 27, с. 135] та її варіантів: *червоного півня підпускати* – ‘підпалювати, знищувати пожежею’ [33, II с. 252; 30, с. 265], *пустив червоного півня* [30, с. 265], *півня пустити* [33, II с. 118; 30, с. 265], *пустити півня* [27, с. 134], лемк. *пустити червоного козута* – ‘підпалити кого-, що-небудь’ [17, с. 196], а також фразеологізм-погроза *пуцу ти червоного козута під стріху* зі значенням ‘підпалю твою хату’ [26, II с. 277], які фіксуються у сучасних фразеологічних джерелах, у тому числі й діалектних, порівн. ФО *огонь пускати* з семантикою ‘поджигать’ [15, III с. 37], зафіксовану Б. Грінченком. Відомо, що півень через свій червоний колір символізує пожежу [40, с. 412], проте етнографічні джерела [41, с. 248; 42, с. 27] свідчать, що зв’язок між півнем і вогнем опирається не тільки на подібності за кольором, як, наприклад, у ФО з компонентом *лис (лисиця): лисицю зловити* [36, с. 176] і *ловити лиса* – ‘пропалити одяг іскрою чи цигаркою’ [43, с. 102] (біл. *ліса злавіў*), але й має міфологічне підґрунтя: для язичників півень – птах, присвячений Перунові, звідси ФО *червоний півень* – ‘повна втрата чого-небудь; пожежа’ [33, II с. 252], *червоний (вогняний) півень* – ‘пожежа’ [39, с. 133; 24, с. 504], що функціонують у сучасній українській мові.

За староукраїнськими джерелами, одним із божеств у слов’янській міфології був **Велес (Волос)** – бог худоби і багатства, культ якого вірогідно поєднувався з поезією [20, с. 74; 16, с. 457]. Сучасні дослідження етимології теоніма і реконструкція слов’янських міфів показали, що Велес (Волос) був передусім богом підземного світу, покровителем душ померлих [19, с. 150; 8, с. 137–147; 44, с. 173], які перебувають у потойбічному світі у постатях тварин.

Існує кілька гіпотез походження назви *Велес (Волос)*. В. Топоров етимологію теоніма *Велес (Волос)* виводить від праслов’янського **volstv* – ‘волюсть, влада’ [22, с. 20]. Подібну інформацію подає Етимологічний словник української мови, де лексема Велес (Волос) походить від праслов’янського **vels-* / **vols-*, пов’язаного з **volstv* ‘влада’ **voldēti* ‘володіти’ [10, I, с. 421]. О. Брюкнер походження назви бога пов’язує з литовським *Welinas* ‘чорт’ [19, с. 150]. На думку Г. Лозко, **vel-* – корінь слова зі значенням ‘мертвий’ [45, с. 134]. Крім цього, В. Іванов і В. Топоров на основі етимологічного і семантичного аналізу ототожнюють ім’я бога Велеса (Волоса) з його “спадкоємцем у народній культурі Власієм, покровителем домашніх тварин” [18; 8, с. 100].

Фразеологія української мови зберегла одиниці, що у своїй структурі містять присвійний прикметник, утворений від назви бога Велеса: *Велесова борода*, *Велесовий тиждень*. Походження стійкого словосполучення Велесова борода – ‘завитий пук колосся “на бороду Велесові”’ [7, с. 68], рос. *Волосова борода* – ‘кілька незжатих колосків, що залишаються на полі як дар божеству’ [2, с. 210] – мотивоване обрядом зав’язування бороди Велесові під кінець жнив, який треба розуміти як вираження вдячності богові за урожай [19, с. 148; 2, с. 210; 7, с. 68; 40, 264–266]. Як бачимо, в образі бороди Велеса реалізовано ідею рослинної плодючості. Збереження обряду дає змогу говорити про Велеса як про бога рослинності [7, с. 68], про вегетативне божество або демон [19, с. 141, 148]. Згідно з фольклорними відомостями, одним із місць перебування Велеса було поле (або галявина), розташоване “далеко на заході, за водою, що відділяла світ живих від світу померлих (нав)” [44, с. 173], а сам процес подяки адресований душам померлих родичів, але за посередництвом бога, який опікувався ними і виконував роль їхнього репрезентанта. Таку думку можна обґрунтувати характерним для міфологічного світогляду культом предків.

Із сонячними фазами – зимовим сонцестоянням і весняним рівноденням – пов’язані свята з рядженими, які мають назву *Велесовий (Страшний, Чортовий) тиждень* [6, с. 51; 7, с. 68]. У ці дні ватаги Велесових жерців зі звіриними масками і вивернутими кожухами (звідси й компоненти – *Страшний, Чортовий*) ходили вулицями і, навідуючись у двори, виголошували замовляння про здоров’я домашніх тварин [7, с. 68]. Вивернуті кожухи через подібність із шерстю тварин символізують плодючість, багатство і пов’язані з продовженням образу Велеса [2, с. 210].

Троян – бог, пов'язаний з Велесом, з магією, можливо, покровитель усього краю, адже, як свідчать історичні джерела, руську землю називали *Трояною землею* [16, с. 435; 20, с. 377; 8, с. 155; 7, с. 607], володар неба, землі і підземного царства, минулого, теперішнього, майбутнього [6, с. 547]. На думку А. Кемпінського, про високий ранг Трояна свідчить стійке словосполучення *віки Трояна*, яке функціонує для окреслення давніх, язичницьких часів [див. 16, с. 435].

У фразеології української мови наявне стійке словосполучення *Троянове свято* [6, с. 188], що функціонує як назва відрізка часу, коли християнський світ шанує свято Трійці, тобто 50-й день після Великодня. Лексема *Троян* пов'язана з числом *три*, оскільки походить від загальної назви *троян* із семантикою 'батько трьох синів-близнюків' [10, V с. 633; 7, с. 607]. У міфологічному значенні деякі вчені розуміють його як епітет Сварога – батька трьох Сварожичів [7, с. 607]. Вживання стійкого словосполучення *Троянове свято* на позначення свята Трійці не просто збіг обставин. Видається можливим, що за язичництва саме в цей час відбувалися свята на честь бога Трояна.

За міфологічними уявленнями слов'ян, **Чорнобог**, або **Чорний бог**, – “бог ночі” [46, с. 123; 6, с. 589; 7, с. 643], “бог зла, ворог світла, володар підземного царства” [6, с. 589; 7, с. 643]. Міфологічна сутність цього бога трактується вченими по-різному. За Г. Лозко, Чорнобог як володар ночі врівноважує Всесвіт, тому негативне смислове навантаження цієї лексеми вчена відкидає [46, с. 123]. Вважаючи малодостовірними свідчення про культ Чорнобога німецького хроніста XII ст. Гельмонта, дослідники слов'янської міфології ставлять під сумнів існування цього бога і вбачають у ньому християнського диявола, введеного до рангу богів [2, с. 213]. Однак переконливішим є погляд О. Афанасьєва [4, с. 67], згідно з яким свідчення хроніста підтверджують факт, що після прийняття християнства слов'яни ще досить довго називали диявола Чорнобогом, а не навпаки. Крім того, Чорнобог як своєрідне уособлення всього лихого разом із Білобогом, що уособлював добро, яскраво репрезентують характерний для первісного міфологічного світогляду дуалізм. Давні уявлення слов'ян про Чорнобога як про войовничого бога репрезентовані у ФО: *щоб тебе Чорний бог убив!* [37, с. 193; 26, III 319; 25, с. 337]. Походження цієї ФО пов'язуємо з міфом про боротьбу Чорнобога і Білобога.

Отже, проведений аналіз ФО, мотивованих міфологічним кодом культури, дає змогу стверджувати: в українській фразеології репрезентовано найдавніші міфологічні уявлення слов'ян про богів, які здебільшого виконували найважливіші релігійно-міфологічні функції і, відповідно, мали неабиякий вплив на суспільне життя людини. Щоправда, уявлення про богів репрезентовано в незначній кількості ФО української мови (близько 50). Головно міфологічну мотивацію досліджуваних ФО заковано імпліцитно, проте збереглися одиниці, міфологічне підґрунтя виникнення яких простежуємо через компонентний склад (напр., з компонентом *прабог, старий бог, Чорний бог*; присвійними прикметниками *Перунів, Велесовий, Троянове*). Переважно ці одиниці зафіксовані в давніх лексикографічних джерелах. Сучасні фразеологічні словники здебільшого фіксують ті ФО, зв'язок з елементами слов'янської міфології яких вдається встановити під час етнокультурного аналізу. Незначну кількість ФО, співвідносних з уявленнями слов'ян про богів, можна пояснити відсутністю текстів слов'янських міфів, а також впливом християнської релігії. У зв'язку з поширенням християнства, представників вищої міфології слов'ян було видозмінено до рівня злих духів, тому перспективним видається подаліше дослідження ФО, мотивованих уявленнями слов'ян про нижчу міфологію (демонологію).

Література

1. Иванов В. В. Славянская мифология [Текст] / В. В. Иванов, В. Н. Топоров / Мифы народов мира: Энциклопедия. — Москва : Советская энциклопедия, 1980. — Т. 2. — С. 450–456.
2. Славянские древности [Текст] / Этнолингвистический словарь под ред. Н. И. Толстого. — Москва : Международные отношения, 1995. — Т. 1. А–Г. — 584 с.
3. Moszyński K. Kultura ludowa Słowian [Текст] / K. Moszyński. — Warszawa : Książka i Wiedza, 1967. — Т. 2. Kultura duchowa. — 1107 s.
4. Афанасьев А. Н. Славянская мифология [Текст] / А. Н. Афанасьев. — Москва : Эксмо; Санкт-Петербург : Мидград, 2008. — 1520 с.
5. Лозко Г. Українське язичництво [Текст] / Г. Лозко. — К. : Український центр духовної культури, 1994. — 96 с.
6. Войтович В. Українська міфологія [Текст] / В. Войтович. — 2-ге вид., стереотип. — К. : Либідь, 2005. — 664 с.
7. Жайворонок В. В. Знаки української етнопольтури [Текст] : словник-довідник / В. В. Жайворонок. — К. : Довіра, 2006. — 703 с.
8. Gieysztor A. Mitologia Słowian [Текст] / A. Gieysztor. — Warszawa : WUW, 2007. — 497 s.
9. Гнатюк В. Нарис української міфології [Текст] / В. Гнатюк. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2000. — 263 с.
10. Етимологічний словник української мови [Текст] : в 7 т. / АН УРСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) [та ін.]. — К. : Наук. думка, 1982–2012. — Т. 1 : А–Г. — 1982. — 632 с. ; Т. 4 : Н–П. — 2003. — 656 с. ; Т. 5 : Р–Т. — 2006. — 704 с. ; Т. 6 : У–Я. — 2012. — 568 с.
11. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego [Текст] / A. Brückner. — Warszawa : Wiedza Powszechna, 1985. — 806 s.
12. Пословицы и поговорки Галицкой и Угорской Руси [Текст] // Записки Императорского русского географического общества по отделению этнографии. — Санкт-Петербург, 1869. — Т. 2. — С. 227–362.
13. Ступінська Г. Ф. Фразеологічний словник лемківських говірок [Текст] / Г. Ф. Ступінська, В. Я. Битківська. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. — 472 с.
14. Україна в словах: мовокраїнознавчий словник-довідник [Текст]: навч. посіб. / упоряд. Н. Данилюк. — К. : Просвіта, 2004. — 704 с.
15. Грінченко Б. Д. Словарь української мови [Текст] : у 4 т. / Б. Д. Грінченко ; упоряд. з дод. власного матеріалу Б. Д. Грінченко. — К., 1907–1909. — Т. 1 : А–Ж. — 1907. — 494 с. ; Т. 2 : З–Н. — 1908. — 577 с. ; Т. 3 : О–П. — 1909. — 506 с. ; Т. 4 : Р–Я. — 1909. — 563 с.
16. Kempinski A. M. Encyklopedia mitologii ludów indoeuropejskich [Текст] / A. M. Kempinski. — Warszawa : Iskry, 2001. — 604 s.
17. Urbańczyk S. Religia pogańskich Słowian [Текст] / S. Urbańczyk. — Kraków : Wydawnictwo Studium Słowiańskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1947. — 89 s.

18. Иванов В. В. Исследования в области славянских древностей [Текст] : лексические и фразеологические вопросы реконструкции текста / В. В. Иванов, В. Н. Топоров. — Москва : Наука, 1974. — 341 с.
19. Brückner A. Mitologia słowiańska i polska [Текст] / A. Brückner. — Warszawa : PWN, 1980. — 383 s.
20. Славянская мифология : энцикл. словарь [Текст]. — Москва : Эллис Лак, 1995. — 416 с.
21. Łuczynski M. Kognitywna definicja Peruna: Etnolingwistyczna próba rekonstrukcji fragmentu słowiańskiego tradycyjnego mitologicznego obrazu świata [Текст] / M. Łuczynski // Studia Mythologica Slavica. — 2011. — XIV. — S. 219–230.
22. Топоров В. Н. Фрагмент славянской мифологии [Текст] / В. Н. Топоров // Краткие сообщения Института славяноведения. — 1961. — Вып. 30. — С.14–32.
23. Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego [Текст] / W. Boryś. — Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2005. — 862 s.
24. Słownika stereotypów i symboli ludowych. T. I. Kosmos. Z. III. Metereologia. [Текст] / red. J. Bartmiński. — Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012. — 522 s.
25. Прислів'я та приказки: Взаємини між людьми [Текст] / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського ; упоряд. М. М. Пазяк ; відп. ред. С. В. Мишанич. — К. : Наук. думка, 1991. — 440 с.
26. Галицько-руські народні приповідки [Текст] / зібрав, упоряд. і пояснив др. Іван Франко. — Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1901–1910. — Т. 1–3.
27. Доброльожа Г. М. Фразеологічний словник говірок Житомирщини [Текст] / Г. М. Доброльожа. — Житомир : ПП Туловський, 2010. — 404 с.
28. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник східнословобанських і степових говірок Донбасу [Текст] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. — Вид. 6-е, доповн. й переробл. — Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. — 552 с.
29. Чабаненко В. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини [Текст] / В. Чабаненко. — Запоріжжя, 2001. — 200 с.
30. Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток [Текст] / упоряд. М. М. Пазяк. — К. : Наук. думка, 2001. — 392 с.
31. Мокиєнко В. М. В глибокій поговорці: рассказы о происхождении крылатых слов и образных выражений [Текст] / В. М. Мокиєнко. — Санкт-Петербург : Авалон, 2007. — 256 с.
32. Конопленко Є. Г. Ні тепер ні в четвер [Електронний ресурс] / Є. Г. Конопленко. — Режим доступу : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine25-12.pdf>
33. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови [Текст]: в 2-х томах / Г. М. Удовиченко. — К. : Вид-во АН України, 1984. — Т. 1. — 304 с.; Т. 2. — 384 с.
34. Словник фразеологізмів української мови [Текст] / уклад. : В. М. Білоноженко [та ін.]. — К. : Наук. думка, 2003. — 1104 с.
35. Зіновій К. Вірші. Приповіді посполиті [Текст] / К. Зіновій ; підг. текст І. П. Чепіга ; відп. ред. В. В. Німчук. — К., 1971. — С. 211–260.
36. Закревский М. В. Старосветский бандурист [Текст] : в 3 кн. / М. В. Закревский. — Москва, 1861. — Кн. 2 : Малороссийские пословицы, поговорки и загадки и галицкие приповедки. — С. 139–230.
37. Українські приказки, прислів'я і таке інше [Текст] / уклад. М. Номис ; упоряд., прим. та вступна ст. М. М. Пазяка. — К. : Либідь, 1993. — 768 с.
38. Прислів'я та приказки: Природа. Господарська діяльність людини [Текст] / АН УРСР, Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського; упоряд. М. М. Пазяк; відп. ред. С. В. Мишанич. — К. : Наук. думка, 1989. — 480 с.
39. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови [Текст] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. — К. : Освіта, 1998. — 204 с.
40. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти [Текст] / Л. Савченко. — Сімферополь : Доля, 2013. — 600 с.
41. Ящуржинский Х. Лирические малорусские песни, по преимуществу свадебные, сравнительно с великорусскими [Текст] / Х. Ящуржинский // Русский филологический вестник. — 1880. — Т. 3. — № 1. — С. 36–85; Т. 3. — № 2. — С. 230–279.
42. Шеллинг Д. О. Значение некоторых зверей, птиц и других животных по суевериям русского народа [Текст] / Д. О. Шеллинг // Филологические записки. — 1895. — Вып. 3/4. — С. 2–36.
43. Аркушин Г. Сказав, як два зв'язав. Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині [Текст] / Г. Аркушин. — Люблін-Луцьк, 2003. — 135 с.
44. Łuczynski M. Kognitywna definicja Welesa-Wołosa: Etnolingwistyczna próba rekonstrukcji fragmentu słowiańskiego tradycyjnego mitologicznego obrazu świata [Текст] / M. Łuczynski // Studia Mythologica Slavica. — 2012. — XV. — S. 169–178.
45. Лозко Г. Українське народознавство [Текст] / Г. С. Лозко. — 2-ге вид. — Харків : ДІВ, 2006. — 472 с.
46. Лозко Г. Іменослов: імена слов'янські, історичні та міфологічні [Текст] / Г. Лозко. — К. : Редакція часопису "Сварог", 1998. — 176 с.

The article analyses phraseological units, comparable with the names of Slavic gods and mythological representations of them, the ethno-cultural elements of mythological worldview of the Slavs, which are encoded in the phraseological units, are described, an attempt to determine the genesis of studied idioms, motivated by the mythological code of culture, is presented in the work.

Keywords: *phraseology, mythological code of the culture, phraseological unit, component, genesis.*